

17 maja 2021

Dr hab. Kaja Gadowska, prof. UJ
Instytut Socjologii, Uniwersytet Jagielloński
Ul. Grodzka 52, 31-044 Kraków

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Filozoficzny

Instytut Socjologii

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Narkiewicz
pt. „Sieciowe tworzenie spójnych społeczności w środowiskach
wielokulturowych.
Fenomen inicjatywy *Welcoming America*”**

Zgodnie z art. 13 pkt 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 882 ze zm.), na podstawie przepisów której – w zw. z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – procedowany jest przewód doktorski mgr Katarzyny Narkiewicz, rozprawa doktorska winna spełniać trzy zasadnicze kryteria: po pierwsze, ma stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, po drugie, ma wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata lub kandydatki w danej dyscyplinie naukowej, po trzecie zaś ma pokazywać umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W przedstawionej ocenie odniosę się do powyższych kryteriów.

Rozprawa doktorska mgr Katarzyny Narkiewicz pt. „Sieciowe tworzenie spójnych społeczności w środowiskach wielokulturowych. Fenomen inicjatywy *Welcoming America*” przygotowana została w Instytucie Socjologii na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Zielonogórskiego pod kierunkiem naukowym dr. hab. Mariusza Kwiatkowskiego, prof. UZ oraz promotor pomocniczej dr Doroty Bazuń. Deklarowanym przez Autorkę celem pracy jest opis i wyjaśnienie dynamiki rozwoju oddolnej inicjatywy obywatelskiej *Welcoming America* działającej na rzecz spójności społecznej w środowiskach wielokulturowych oraz ocena szans upowszechnienia podejścia wypracowanego w jej ramach i realizowanego w programie *Welcoming International* w kontekście kryzysu idei

ul. Grodzka 52
31-044 Kraków
tel. +48 (12) 422-21-29
instytut.socjologii@uj.edu.pl
www.socjologia.uj.edu.pl

wielokulturowości i poszukiwania warunków jej odnowy. Wybór problematyki związanej z odpowiedzią na doświadczany współcześnie kryzys relacji międzygrupowych w środowiskach wielokulturowych oraz kryzys samej idei wielokulturowości jest trafny, a podjęty w rozprawie problem badawczy dotyczący możliwości upowszechnienia sieciowego podejścia wypracowanego w ramach analizowanej inicjatywy można uznać za oryginalny. Na gruncie polskim inicjatywa *Welcoming America* nie była dotąd analizowana, a opracowania anglojęzyczne koncentrujące się na wybranych aspektach jej funkcjonowania nie mają całościowego i pogłębionego charakteru. Autorka podejmuje aktualną i istotną społecznie problematykę. W dobie globalizacji i masowych migracji, którym towarzyszy narastanie nastrojów antyimigranckich podsycanych przez partie populistyczne coraz silniej obecne na scenie politycznej krajów demokratycznych, kwestie zapewnienia spójności społecznej w środowiskach wieloetnicznych i wielokulturowych poprzez wdrożenie odpowiednich programów integracji imigrantów i uchodźców nabierają szczególnej wagi. Integracja rozumiana jest przy tym jako proces dotyczący zarówno przybyszów, jak i gospodarzy.

Licząca 310 stron rozprawa składa się z dziewięciu rozdziałów podzielonych na podrozdziały, bibliografii, aneksu odsyłającego do wykorzystanych w pracy źródeł internetowych, spisu tabel i rysunków oraz abstraktów. Trzy pierwsze rozdziały rozprawy ogniskują się wokół kwestii teoretycznych, w rozdziale czwartym Autorka przedstawia metodologię badań, kolejne rozdziały mają charakter empiryczny. Struktura rozprawy jest przejrzysta, kolejność rozdziałów uzasadniona celami pracy.

We wstępie brak jest jasno sformułowanych hipotez badawczych. Autorka stawia natomiast tezę o możliwości wykorzystania modelu wypracowanego w ramach inicjatywy *Welcoming America* w środowiskach wielokulturowych w innych częściach świata, w tym w krajach europejskich i w Polsce.

Rozdział pierwszy, poświęcony kształtowaniu relacji międzykulturowych, zawiera wyczerpujący i wszechstronny przegląd klasycznych oraz współczesnych koncepcji teoretycznych w zakresie różnic kulturowych, a także definicje kluczowych z punktu widzenia podejmowanej w pracy problematyki pojęć wielokulturowości jako zjawiska społecznego, multikulturalizmu jako teoretycznego modelu zarządzania wielokulturowością, w tym nowego modelu multikulturalizmu wychodzącego od koncepcji demokratycznego

obywatelstwa zakorzenionego w prawach człowieka, oraz zalecanego przez instytucje europejskie interkulturalizmu jako jego post-etnicznej alternatywy. Autorka odnosi się tu do kwestii migracji, populizmu, ksenofobii i rasizmu, terroryzmu islamskiego i islamofobii.

Rozdział drugi opisuje ideę multikulturalizmu w perspektywie historycznej, od jej początkowych sukcesów do kryzysu i załamania się relacji międzygrupowych. Przedstawia ponadto główne nurty krytyki multikulturalizmu: prawicowy i lewicowy, kosmopolityczny i prowadzony z perspektywy obrony wartości oraz – najobszerniej i w sposób najbardziej pogłębiony – feministyczny. Odnosząc się do prób przezwyciężenia kryzysu w relacjach międzykulturowych Autorka przywołuje omawianą wcześniej koncepcję Willa Kymlicki multikulturalizmu jako obywatelstwa oraz paradygmat interkulturalistyczny promowany przez instytucje europejskie.

W rozdziale trzecim Autorka eksploruje podejście instytucjonalne oraz sieciowe jako horyzont teoretyczny dla opisu inicjatywy *Welcoming America*. Odnosi się również krótko do koncepcji kapitału społecznego, by na koniec zrekapitulować podstawowe założenia koncepcji imperatywu instytucjonalnego Antona C. Zijdervelda, łączącej podejście sieciowe z neoinstytucjonalnym, którą czyni tłem teoretycznym podjętych w pracy analiz. Zawartość tego rozdziału budzi pewne zastrzeżenia. Odnosząc się do ram teoretycznych, w jakich Autorka osadziła swoje badania, warto byłoby pokusić się o szersze wykorzystanie bogatej tradycji, dorobku i potencjału eksplanacyjnego teorii z nurtu nowego instytucjonalizmu. Analizę materiału badawczego wzbogaciłoby moim zdaniem odniesienie się do koncepcji Waltera Powella i Paula DiMaggio (*The New Institutionalism in Organizational Analysis*, 1991; *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organisational Fields*, 1983; *Nowe spojrzenie na „żelazną klatkę”: instytucjonalny izomorfizm i racjonalność zbiorowa w polach organizacji*, 2006) oraz Johna Meyera i Briana Rowana (*Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony*, 1977; *Organizacje zinstytucjonalizowane: struktura formalna jako mit i ceremonia*, 2006). Warto byłoby sięgnąć do publikacji Douglasa C. Northa, który definiuje instytucje jako stworzone przez człowieka ograniczenia (*constraints*), dostarczające reguł formalnych i nieformalnych kształtujących społeczne interakcje (*Institutions*, 1991; *Institutions, Institutional Change and Economic Performance: Political Economy of Institutions and Decisions*, 1990; *Efektywność gospodarcza w czasie*, 2006). Istotne z punktu widzenia podjętej problematyki badawczej

wydają się ustalenia Grethen Helmke i Stevena Levitzky'ego w zakresie dynamiki relacji między instytucjami nieformalnymi i formalnymi w określonym polu instytucjonalnym (*Informal Institutions and Comparative Politics: A Research Agenda*, 2004). Inspirujący dla Autorki mógłby okazać się artykuł Niela Fligsteina dotyczący wykorzystywania kompetencji społecznych w polu (*Kompetencje społeczne a teoria pola*, 2009). Z kolei odnosząc się do teorii sieci Autorka pominęła klasyczną pozycję z zakresu analizy sieciowej Stanleya Wassermana i Katherine Faust *Social Network Analysis*, 2008 [1994]. Mimo że celem pracy nie było przeprowadzenie analizy sieciowej, rozprawa ma bowiem z założenia charakter opisowy, wykorzystanie – choćby w ograniczonym zakresie – elementów metody analizy sieciowej niewątpliwie wzbogaciłoby pracę, umożliwiając rekonstrukcję wzorów relacji między elementami sieci, analizę ich właściwości i implikacji dla rozwoju badanej inicjatywy. Podsumowując, wybór osadzenia analiz w ramach koncepcji Antona C. Zijdervelda należy uznać za trafny. Zaproponowana przez holenderskiego teoretyka koncepcja instytucjonalizacji sieci ma duży potencjał wyjaśniający, który Autorka wykorzystała, choć nie w stopniu w pełni satysfakcjonującym, w całościowej analizie badanej inicjatywy.

W rozdziale czwartym Autorka przedstawia założenia metodologiczne pracy i omawia etapy procesu badawczego. Praca stanowi studium przypadku. Ma co do zasady charakter jakościowy, deskryptywny, stanowiąc pogłębiony opis inicjatywy *Welcoming America* i sposobów realizowania w jej ramach strategii budowania spójnych społeczności w środowiskach wielokulturowych. W wymiarze praktycznym, jak już była mowa, stanowi próbę oceny perspektyw upowszechnienia się wypracowanego w ramach inicjatywy modelu w innych środowiskach. Z punktu widzenia celów pracy wybór metody należy uznać za uzasadniony. Lista poddanych analizie materiałów źródłowych jest szeroka i wyczerpująca, liczy ok. 400 pozycji, w tym zarówno materiałów własnych publikowanych na stronach internetowych inicjatywy oraz jej partnerów, odnośnych dokumentów administracji rządowych i lokalnych na terenach objętym jej zasięgiem, a także tekstów publicystycznych na temat jej działalności. Autorka zaproponowała klucz kategoryzacyjny składający się z pięciu części odpowiadających poszczególnym problemom badawczym związanym z kontekstem społeczno-politycznym, w jakim wyłoniła się inicjatywa, inicjatorami i aktywistami oraz zasobami pozostającymi w ich dyspozycji, wpływem mechanizmu sieciowania na budowanie spójnych społeczności w środowiskach wielokulturowych w

Stanach Zjednoczonych i na świecie, przebiegu instytucjonalizacji inicjatywy i jej efektów, a także czynników i barier jej upowszechnienia. Cenne z punktu widzenia przyjętych celów badawczych byłoby przeprowadzenie wywiadów pogłębionych z działaczami inicjatywy w Stanach Zjednoczonych oraz w Europie.

Pięć kolejnych rozdziałów składa się na część empiryczną pracy. W rozdziale piątym Autorka kreśli kontekst społeczno-polityczno-kulturowy, w jakim powołana została do życia inicjatywa *Welcoming America*, uwzględniając, co istotne, perspektywę historyczną i czynniki demograficzne oraz opisuje założenia stanowiące jej podstawę programową. Rozdział szósty poświęcony jest aktorom społecznym, inicjatorom oraz działaczom *Welcoming America*. Autorka opisuje sylwetkę twórcy i lidera inicjatywy Davida Lubella oraz dokonuje charakterystyki pozostałych kluczowych działaczy. Rozdział siódmy stanowi rekonstrukcję stosowanej w obrębie inicjatywy strategii budowania sieci. Autorka śledzi proces rozbudowy inicjatywy *Welcoming America* na terenie Stanów Zjednoczonych oraz jej rozprzestrzenianie się w ramach inicjatywy *Welcoming International* na terenie Australii, Nowej Zelandii, Niemiec i Wielkiej Brytanii. Analizuje kategorie podmiotów tworzących sieć, począwszy od władz lokalnych i organizacji pozarządowych o zróżnicowanych profilach, po certyfikowane społeczności (miasta) i podmioty ubiegające się o przyznanie certyfikatu, zasady funkcjonowania sieci, wzajemne relacje jej członków, wynikające z przystąpienia do inicjatywy korzyści i zobowiązania. Rozdział ósmy poświęcony jest procesowi instytucjonalizacji inicjatywy, począwszy od sformułowania misji po określenie standardów dla społeczności lokalnych, analizie strategii działania społeczności należących do sieci, w tym przykładowych materiałów szkoleniowych (*toolkits*) służących wdrażaniu ustalonych zasad i procedur. W rozdziale dziewiątym Autorka podejmuje kwestię czynników sprzyjających oraz barier upowszechnienia się wypracowanego w ramach badanej inicjatywy podejścia do budowania spójności społecznej w środowiskach wielokulturowych.

W pracy brakuje wyodrębnionego podsumowania. W rozdziale dziewiątym znalazła się część zatytułowana *Zakończenie*. Powinna ona stanowić osobną, wyodrębnioną część opracowania, a nie zakończenie ostatniego z rozdziałów, tym bardziej że Autorka dokonuje tu faktycznego podsumowania wyników przeprowadzonej analizy i odnosi się do celów przedstawionych we *Wstępie*. Ta część opracowania, choć interesująca i świadcząca o erudycji Autorki, wymaga uporządkowania. Część zawartych tu treści powinna być znaleźć

się w podsumowaniach wcześniejszych rozdziałów. Można było również wyeliminować zbędne powtórzenia. Nieco bardziej rygorystyczna selekcja materiału pozwoliłaby uzyskać większą zwięzłość wypowiedzi. Zwraca uwagę wysoka kultura językowa Autorki oraz staranność edycyjna. W pracy pojawiły się jedynie drobne błędy edycyjne.

Jak już była mowa, potencjał stanowiącej horyzont teoretyczny pracy koncepcji instytucjonalizacji sieci Antona C. Zijdervelda nie został w pełni wykorzystany w całościowej analizie badanej inicjatywy. W podsumowaniach rozdziałów zabrakło odniesień teoretycznych, które umożliwiłyby wyciągnięcie pogłębionych wniosków z prowadzonych analiz. Należy jednak podkreślić trafność wyboru ramy teoretycznej pracy, tj. podejścia instytucjonalnego i sieciowego, wzbogaconego o koncepcję kapitału społecznego. Sama zaś problematyka pracy stanowiąca odpowiedź na doświadczany współcześnie kryzys relacji międzygrupowych w środowiskach wielokulturowych jest niezwykle ważna i aktualna.

Podsumowując, zakładane cele badawcze pracy zostały osiągnięte. Autorka w sposób przejrzysty i przekonujący prezentuje wyniki przeprowadzonej analizy inicjatywy *Welcoming America*. Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska świadczy o dojrzałości badawczej Doktorantki i umiejętności prowadzenia samodzielnej pracy naukowej.

Wnioski

Pomimo wskazanych wyżej niedociągnięć uważam, że przedłożona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Katarzyny Narkiewicz pt. „Sieciowe tworzenie spójnych społeczności w środowiskach wielokulturowych. Fenomen inicjatywy *Welcoming America*” spełnia wymogi określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 882 ze zm.). Doktorantka wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych oraz wiedzą teoretyczną. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie mgr Katarzyny Narkiewicz do dalszych etapów postępowania w procedurze przewodu doktorskiego.

Dr hab. Kaja Gadowska, prof. UJ